

CLINICA DE NEUROLOGIE A SPITALULUI PANTELIMON

ȘTEFANIA KORY CALOMFIRESCU, MARILENA KORY-MERCEA

UMF „Iuliu Hațieganu” Cluj-Napoca

Rezumat

Prima zi de 1 mai 1897 reprezintă ziua în care s-a scris actul de naștere al științei neurologice românești. La această dată tânărul Gheorghe Marinescu a făcut primul drum spre Spitalul Pantelimon, pentru a-și lua în primire serviciul. Spitalul Pantelimon a fost înființat de Grigore Ghica al II-lea în anul 1735, în josul mănăstirii Mărcuța, pe apa Colentinei, fiind așezat pe o mică înălțime împădurită. La început a avut 12 paturi, pentru a ajunge în 1897 la două sute optzeci. Ele erau destinate pentru a primi numai bolnavi „incurabili”, fiind de fapt un „azil al incurabililor”, dar tânărul Gheorghe Marinescu, care era un om adevărat, dublat de o mare pasiune pentru știință, a luptat foarte mult ca să redea existența celor condamnați la dispariție înainte de vreme, din neștiință, nepăsare, din lipsă de interes și din lipsă de dragoste pentru ființa umană.

Cuvinte cheie: neurologie, Marinescu, Pantelimon.

NEUROLOGY CLINIC OF PANTELIMON HOSPITAL

Abstract

The first day of May 1897 is the very date written on the birth certificate of Romanian neurological science. That day, the young Gheorghe Marinescu presented for the first time at the Pantelimon Hospital, where he begun his due service. The Pantelimon Hospital was founded by Grigore Ghica II in the year 1735, as an annex to the Mărcuța Monastery upon Colentina River, on a small bosky hill, and had a hospital bed capacity of mere twelve beds, which would grow in time up to two hundred and eighty. These were destined to recover the “incurable” invalids, being in fact an “asylum for the incurable insane”. The young Gheorghe Marinescu though, who was indeed a man true to the nature of humanity, and gifted with a genuine devotion to science, undertook the arduous battle of giving back their life to those condemned to an early death by ignorance, indolence, indifference and lack of love for the human being.

Keywords: neurology, Marinescu, Pantelimon.

Luna aprilie a anului 1897 l-a găsit pe Gheorghe Marinescu revenit în patrie, după o absență de aproape opt ani.

Pentru că nu avea ce să lucreze, profesorul Victor Babeș i-a pus la dispoziție laboratorul de la Institutul de Bacteriologie.

Aici, tânărul savant și-a continuat lucrările și tot la Institut – în amfiteatru – a ținut câteva conferințe, în timp ce profesorii Victor Babeș, împreună cu Buiclu și Kalinderu (citați de, 1) se luptau cu guvernul pentru înființarea clinicii și Catedrei de boli nervoase.

După mai multe amânări, Eforia spitalelor a creat, în sfârșit, un serviciu de boli nervoase la Ospiciul Pantelimon și l-a numit pe tânărul Gheorghe Marinescu șef al acestui serviciu.

Referitor la locul în învățământ, cu acesta lucrările mergeau cu mai multă dificultate. În vâltoarea luptelor politice dintre liberali și conservatori din vremea aceea, nici unii și nici alții nu aveau timp să se ocupe de problema Catedrei de Neurologie.

Facultatea de medicină, al cărei decan era tot prof. Romniceanu (citată de, 1 și 6), nu privea cu ochi buni strădania celor trei profesori pentru aducerea lui Gheorghe Marinescu în învățământul superior medical.

Așa cum coaliția politicianilor din facultate se

Articol intrat la redacție în data de: 04.11.2009

Acceptat în data de: 11.11.2009

Adresa pentru corespondență: kory_stefania@yahoo.com

opuse, în urmă cu zece ani, la venirea în țară și la numirea lui Victor Babeș și G. Asachi, tot așa se împotriva acum la numirea lui Gh. Marinescu, pe care nu îl putea ierta pentru acțiunea lui în favoarea profesorului de chirurgie Gheorghe Asachi.

La 1 mai 1897, Gh. Marinescu, cu mult entuziasm, a făcut primul drum spre Pantelimon, pentru a-și lua în primire serviciul.

Călătoria în fiecare dimineață cu o birjă, care abia putea să înainteze prin hârtoapele ce se întindeau de-a lungul celor 12 km. Dar acest fapt nu l-a speriat pe tânărul medic-șef. Din contră, i-a sporit și mai mult imboldul spre muncă. Realitatea era că spitalele din oraș erau rezervate, mai cu seamă celor cu protecție, adică medicilor susținuți de partide.

Gh. Marinescu, care venea în țară glorios, căruia i se făcuse peste hotare cele mai atrăgătoare oferte de a rămâne mai departe acolo, pentru a lucra în condiții excelente, lui nu i s-a putut găsi alt loc de muncă decât în îndepărtatul spital Pantelimon, până la care drumul reprezenta, în acea vreme, o adevărată expediție de fiecare zi.

Spitalul Pantelimon a fost înființat de Grigore Ghica al II-lea în anul 1735, în josul mănăstirii Mărcuța, pe apa Colentinei, la fântâna ce i se zicea „a babei”, fiind așezat pe o mică înălțime împădurită.

La început a avut douăsprezece paturi, pentru a ajunge în 1897 – anul când a fost numit Gh. Marinescu – la două sute optzeci. Ele erau destinate, pentru a primi numai bolnavii „incurabili”.

Gh. Marinescu, când a luat contactul pentru prima dată cu spitalul Pantelimon, pe care i-l oferiseră mai marii zilei, a rămas adânc impresionat de cele ce le-a putut vedea și constata aici.

Într-adevăr, acești pacienți erau numai paralitici, oameni care zăceau nemișcați de ani de zile pe un pat de spital, în așteptarea sfârșitului. Atâta boală și atâta durere nu mai văzuse aproape nicăieri, deși cunoscuse și lucrase în multe spitale.

Aici, între zidurile reci ale acestui mai mult decât periferic spital, lăsat în paragină, un om, dar un om adevărat, dublat de un mare pasionat pentru știință a luptat din răspuț să redea existența celor condamnați la dispariție, înainte de vreme din neștiință, din nepăsare, din lipsă de interes se poate spune și din lipsă de dragoste pentru ființa umană, în acest „azil al incurabililor”.

Prima zi de 1 mai 1897 – când Gheorghe Marinescu s-a avântat pentru întâia oară spre spitalul Pantelimon – reprezintă ziua în care s-a scris **actul de naștere al științei neurologice românești**.

Părintele ei, tânărul Gh. Marinescu avea să dea, în curând, o deosebită strălucire modestului și îndepărtatului spital.

Împărțindu-și bolnavii cu doctorul Tulbure, un medic vârstnic, destul de valoros, dar insuficient pregătit pentru a pune în valoare comoara de cazuri ce se aflau în spital și

care conducea de mai mult timp acest azil al incurabililor, tânărul medic șef și-a ales câteva saloane și cazurile de boli ale sistemului nervos, realizând astfel, dând viață, de fapt, primei Clinici de neurologie din țară.

Întemeietorul ei i-a imprimat, de la început, disciplina sa fermă, felul său de gândire, hotărât, limpede, metodele sale experimentale, neîntrecută sa tehnică histologică, elanul său extraordinar pentru știință și adevăr, pentru progres și pentru o viață demnă de a fi trăită.

După organizarea saloanelor, Gh. Marinescu a trecut la amenajarea laboratorului inexistent până atunci în spital.

Pentru laborator alesese o încăpăre mai spațioasă decât altele, mai luminoasă, cu privirea spre pădure și luncă.

În fața ferestrelor au fost așezate trei mese de brad. La cea din mijloc lucra tânărul savant. La cea din stânga a luat loc primul său intern, C.I. Parhon, iar la cea din dreapta se perindau la început toți cei ce doreau să învețe de la profesor tehnica microscopică sau metodele de colorație.

Treptat, în jurul profesorului s-au adunat primii săi elevi, fascinați de personalitatea cu totul remarcabilă a tânărului medic șef. Iată ce spunea, în câteva cuvinte, internul său C.I. Parhon despre tânărul savant, medicul său șef:

„Am avut norocul să fiu intern al acestui semizeu (împreună cu C. Popescu).

Am putut să observ de aproape pe savantul Gheorghe Marinescu, cu o dragoste de știință și o putere de muncă incomparabilă, care va rămâne o veșnică pildă, pentru școala pe care a creat-o”.

În aceeași lună, în care Gh. Marinescu și-a luat în primire serviciul de la spitalul Pantelimon, a venit în țară profesorul Leyden, cu care Gh. Marinescu lucrase la Berlin în 1891, la un mare spital, pe care îl conducea acest medic german.

În 23 mai 1897 (într-o zi de vineri) a avut loc o reuniune științifică, la Institutul de Bacteriologie, în cinstea profesorului de la Berlin.

După ce a vizitat Institutul lui Victor Babeș, profesorul Leyden (cit. de, 1) a asistat la o conferință ținută de Gh. Marinescu asupra tabesului, boală de care se ocupase mult și vestitul medic german.

După conferință a luat cuvântul profesorul Leyden – ce fusese chemat în țară, din lipsă de încredere a palatului în medici români, pentru a da îngrijire medicală prințului Ferdinand, bolnav de difterie.

Felicitănd țara, care are personalități științifice ca Victor Babeș și Gh. Marinescu, ale căror descoperiri și teorii erau îmbrățișate în întreaga lume medicală, profesorul Leyden (cit. de, 1) a adăugat, oarecum jenat:

Când țara are asemenea somități, nu știu de ce a fost nevoie de mine la palat?...

Luna iulie 1897 l-a găsit pe Gh. Marinescu la Paris, unde a prezentat o comunicare la o „Societate de biologie”,

împreună cu vechii lui colegi de la Salpêtrière, A. Souques și F. Vidal (citați de, 1 și 6).

Când s-a reîntors în țară, a venit însoțit de tânărul pictor Jean Neylies (cită de, 1) pe care îl cunoscuse la Bordeaux.

Acesta, fermecat de personalitatea medicului român, a părăsit Franța, împreună cu tânăra sa soție, răspunzând cu bucurie invitației lui Gh. Marinescu, fiindcă îi obținuse postul de desenator al spitalului de boli nervoase de la spitalul Pantelimon.

Timp de patruzeci de ani, de aici înainte, Jean Neylies a lucrat cele mai multe din minunatele planșe și desene în carbune, culori și peniță, ce au însoțit textul lucrărilor, comunicărilor, studiilor și cursurilor lui Gh. Marinescu.

De abia revenit la București, tânărul șef de secție s-a apucat să dea o formă definitivă raportului ce avea să îl prezinte la cel de al XII-lea Congres internațional de medicină de la Moscova.

Redactând capitolul final, a notat o serie întreagă de date noi, în legătură cu observațiile sale personale, asupra complicațiilor produse în sistemul nervos, de unele din bolile infecțioase.

Rolul infecțiilor în geneza bolilor centrilor nervoși era la acea dată abia de curând stabilit de renumiții neuro-clinicieni: Pierre Marie în Franța și Strümpell în Germania (cită de, 1 și 6).

Gh. Marinescu, încă de pe vremea când lucra ca student în laboratorul lui Victor Babeș, întrevăzuse și el această posibilitate, iar acum aducea rezultatele concrete, ca argumente ferme, demonstrând prin cazurile furnizate de la spitalul Pantelimon.

Astfel el a putut să arate exemple de leziuni găsite în măduva spinării în două cazuri decedate după variolă și infecție cu bacilul cărbunelui. Și într-un caz și în celălalt Gh. Marinescu a putut să coloreze microbiile în măduva spinării.

Aceștia se aflau în jurul vaselor și în directă atingere cu celulele nervoase, care prezentau diferite alterații, deformări, distrugerii ce au dat naștere la paralizii, iar moartea s-a produs prin afectarea bulbului.

La Congres au participat peste șapte mii de medici, veniți din toate colțurile lumii.

În afară de medicii ruși au mai participat 800 de medici germani, 800 austro-ungari, 400 francezi, 300 englezi, 400 italieni și 70 români, printre care profesorii Toma Ionescu și C. Severeanu (citați de, 6), precum și alți reprezentanți ai altor țări de pe glob.

Cifra aceasta reprezenta cel mai mare număr de participanți, ce se înregistra vreodată la un congres științific.

Din oamenii de știință cu renume mondial erau de față: englezul I. Brunton, germanul Virchow, vestitul psihiatru Kraft Ebing, celebrul profesor Leyden și alții (citați de, 6).

La secția de Neurologie, raportul lui Gh. Marinescu

a produs o adevărată impresie.

Președintele de onoare al Secției de Neurologie, așa cum fusese desemnat dinaintea Congresului, a putut demonstra lumii savante că încrederea ce i s-a acordat a fost pe deplin meritată.

Ziarul „Adevărul” din 20 august 1897 a publicat un reportaj, în care a reprodus după ziarul vienez „Neue Freie Presse” dezbaterile Congresului, în care „într-o memorabilă ședință s-a distins în mod desăvârșit doctorul Gh. Marinescu”. În continuare preciza ziarul austriac:

„Cele mai interesante cercetări ce s-au prezentat Congresului au fost o serie de lucrări privitoare la structura și funcțiile nervilor.

Patru erudiți – scria ziarul austriac – ne-au surprins prin lucrările lor importante: Van Gehuchten, Gh. Marinescu din București, Goldscheider și Flatau din Berlin (citați de, 6).

Seria conferințelor a deschis-o Van Gehuchten (cită de, 1) „care a vorbit despre anatomia celulei nervoase”...

Și în continuare ziarul mai menționa următoarele:

„Apoi a vorbit doctorul Marinescu. Acesta, cu ajutorul unor mari proiecții ale unor celule nervoase, a trecut în revistă anatomia și patologia celulelor nervoase, în urma cercetărilor sale proprii.

Doctorul Gh. Marinescu – continua ziarul – a prezentat proiecții de celule nervoase alterate, prin amputațiuni, prin otrăvire cu arsenic și prin boli infecțioase, ca turbarea etc.

Într-un cuvânt, autorul, care a făcut lucrarea la cererea Congresului și pe cheltuiela acestuia, a urmărit la o serie întreagă de boli schimbările pe care ele le-au produs în structura internă a celulei nervoase, contribuind prin aceasta la cunoașterea amănunțită a citopatologiei nervoase”.

Într-adevăr, Gh. Marinescu a uimit asistența prin nenumăratele fapte și observații pe care le-a adus, prin contribuțiile sale științifice.

Vorbind medicilor din întreaga lume despre rolul corpusculilor, despre kinetoplasmă și cromatoliză, despre funcția neurofibrilelor, despre leziunile primitive și cele secundare ale celulei nervoase descrise de dânsul, despre regenerarea celulei nervoase, despre rolul celulelor nervoase în biologia țesutului nervos și despre alte aspecte structurale ale celulei nervoase în diferite situații patologice, Gh. Marinescu folosind deopotrivă aparatul de proiecție și sugestivele planșe pregătite cu ajutorul pictorului Neylies (cită de, 6) și-a transpus ascultătorii într-o lume necunoscută, chiar de unii dintre cei mai de seamă neurologi prezenți la Congres.

Celula nervoasă nu era studiată și prezentată în mod static, ci în devenirea ei, raportul urmărind schimbările și transformările ei, în funcție de diferiți factori: infecții microbiene, otrăviri cu substanțe toxice, mediu înconjurător, stări de oboseală sau repaus, frig, căldură etc.

Gh. Marinescu studiasse toate aceste aspecte biologice și patologice asupra celulei nervoase, așa cum o

recoltase de la cadavre, sau pe care el însuși o transformase într-o stare patologică, prin diferite metode, pentru a putea apoi culege rezultatele experimentelor sale.

Determinismul științific, deci legătura necesară între cauză și efect, acest mod de gândire a stat la baza raportului prezentat de tânărul savant Congresului internațional de medicină.

În timp ce mulți dintre marii histologi și citologi ai lumii se ocupau numai de aspectul morfologic al celulei nervoase, Gh. Marinescu mersese mai departe și intrase cu cercetările sale în intimitatea funcțiilor celulei.

Într-o vreme în care rolul chimiei biologice, al realităților chimice care se produc în interiorul organismului, țesuturilor, celulelor, de abia începuseră să fie cunoscute și menționate cu timiditate, Gh. Marinescu, cu intuiția sa vie și cu pătrunderea sa științifică, a acordat o importanță deosebită biochimiei, importanță pe care anii ce au urmat au confirmat-o din ce în ce mai mult.

„Abia când histologii vor pătrunde efectele biochimice ale toxinelor microbiene și ale otrăvurilor, în genere asupra celulei nervoase, abia atunci se vor putea studia cu folos antidoturile și medicamentele curative” – au fost cuvintele lui Gh. Marinescu, care nu cerceta celula, nu studia celula numai pentru a descrie aspectele sale patologice, transformările prin care trece aceasta, ci pentru că descoperind aceste transformări să poată găsi mijloace de vindecare și, în acest fel, de prelungire a vieții și de ridicare a calității vieții pacienților cu afecțiuni neurologice.

Raportul tânărului savant a fost tipărit pe cheltuiala Congresului și difuzat participanților mai de seamă și apoi tuturor marilor biblioteci din lume.

Pentru activitatea sa științifică de până atunci, ca și pentru înalta ținută a raportului său, Gh. Marinescu a fost ales membru al Societății Neuropatologilor și Psihiatrilor din Moscova, condusă de marele neuropsihiatru S.S. Korsakoff (citat de, 6).

„Societatea de neurologie din Moscova a ales ca membru corespondent pe domnul Gh. Marinescu. Desigur, această alegere este făcută pe baza lucrărilor de neuropatologie ale domnului Marinescu, lucrări atât de bine cunoscute și apreciate de întreaga lume științifică. Cu deosebită bucurie primim această alegere și exprimăm amicalui nostru călduroasele noastre felicitări”.

Cu ocazia venirii la acest Congres, Gheorghe Marinescu nu a pierdut ocazia să facă cunoștință cu oamenii de știință ruși, cărora le-a vizitat clinicile. Astfel el a cunoscut pe Bechterev, Pavlov, Puusep, Korsakoff, Roth, Kojevnikov și alții (citați de, 6), cu care a rămas în legătură, pe mai departe, întâlnindu-se adesea, în câmpul cercetărilor și discuțiilor științifice.

Gheorghe Marinescu a fost foarte bucuros să-l mai vadă acum la Moscova pe savantul rus Meciniov (citat de, 6), care lucra la Paris și pe care îl cunoscuse personal la ședințele societăților științifice și în laboratoarele Institutului Pasteur.

O fotografie făcută la acest Congres Internațional ni-l arată pe tânărul om de știință român printre sute și sute de participanți, așezat în primul rând, în centrul obiectivului. Era îmbrăcat într-o haină albă de vară, cu o pălărie de paie în mână. Figura lui trăda o bună dispoziție.

Gh. Marinescu (x) în mijlocul unui grup de participanți la Congresul internațional de medicină de la Moscova (1897).

În urma succesului obținut, diferiți profesori universitari străini, șefi de clinici și de mari laboratoare din lume, îi făcuseră din nou neurologului român oferta de a veni să lucreze cu ei, dându-i asigurări pentru o viață materială și condiții de lucru excelente.

Gheorghe Marinescu a refuzat însă în mod categoric. Era atâta suferință, boală, mizerie, sărăcie, atâta înapoiere și neștiință în țara sa, încât nu concepea în nici un moment să o părăsească.

Cuvintele lui Pasteur (citat de, 6): „Dacă știința nu are patrie, omul de știință are totuși o patrie”, atât de mult se înrădăcinaseră în conștiința lui, auzindu-le pentru prima oară când a luat contact cu Parisul, încât nimic în lume nu-l putea abate de la drumul pe care și-l alesese.

Dar până la plecarea la acest Congres Internațional, Gheorghe Marinescu a avut marea bucurie de a primi înștiințarea că fusese numit, cu începerea noului an școlar, profesor suplinitor de „Clinica bolilor nervoase și endocrinologie” la Facultatea de Medicină din București. Tânărul savant avea atunci numai vârsta de 34 ani.

La sfârșitul lunii noiembrie 1897 Gheorghe Marinescu a ținut lecția de deschidere a cursului în amfiteatrul spitalului Colțea. Era primul contact al noului profesor cu studenții săi.

Începându-și lecția, după ce fusese prezentat cu cuvinte calde de decanul facultății, profesorul Petrini-Galați (citat de, 1) de la care, ca student, deprinsese primele noțiuni de histologie, Gheorghe Marinescu a mulțumit profesorilor Victor Babeș, Kalinderu și Buicliu (citați de, 6), care s-au luptat să înființeze Catedra și Clinica Maladiilor Nervoase și Endocrinologie.

El a asigurat corpul profesoral că își va dedica întreaga activitate științifică în interesul facultății și va

lupta ca spitalul Pantelimon, lăsat în părăsire, să devină un puternic sediu de știință pentru instruirea studenților în medicină.

Bibliografie

1. Floda L., Marinescu Mărioara, Radovici A.: Gheorghe Marinescu: Editura Tineretului București, 1958.
2. Kory Calomfirescu Ștefania, Kory-Mercea Marilena: Discursul de recepție la Academie al savantului Gheorghe Marinescu. Acta Neurologica Transilvaniae, nr. 2/1999, pag. 115-119.
3. Kory Calomfirescu Ștefania, Kory-Mercea Marilena: Testamentul savantului Gheorghe Marinescu, Acta Neurologica Transilvaniae, nr. 2/1999, pag. 120-122.
4. Kory Calomfirescu Ștefania, Kory-Mercea Marilena: Din corespondența lui Gheorghe Marinescu. Acta Neurologica Transilvaniae, nr. 1/2000, pag. 96-99.
5. Kory Calomfirescu Ștefania, Kory Mercea Marilena: Scrisoarea lui Ion Mircea către Gheorghe Marinescu. Acta Neurologica Transilvaniae, Ed. Casa Cărții de Știință, nr. 12/1998 pag. 66-68.
6. Kory-Mercea Marilena, Kory Calomfirescu Ștefania: Volumul omagial dedicat savantului Gheorghe Marinescu. Acta Neurologica Transilvaniae, nr. 1-2/1998, pag. 74-75.
7. Kory-Mercea Marilena, Kory Calomfirescu Ștefania: Copilăria și adolescența savantului Gheorghe Marinescu. Acta Neurologica Transilvaniae, nr. 2/20001, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, pag. 59-61.
8. Kory-Mercea Marilena: Despre profesorii lui Gheorghe Marinescu din timpul facultății. Acta Neurologica Transilvaniae, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, nr. 2/2001, pag. 62-65.
9. Kory Calomfirescu Ștefania: Maeștrii neurologiei românești. Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2002.
10. Marinescu Mărioara, Brătescu G.: Corespondență (1889-1938) Gheorghe Marinescu. Editura Științifică, București 1968, pag. 92-93, 94-95, 96-97.